
مؤلفه‌های قرآنی اتحاد ملی و انسجام اسلامی در آرمان شهر مهدوی

مهدی سلطانی رنانی*

*. محقق و پژوهشگر مباحث مهدویت

چکیده

اتحاد ملی و انسجام اسلامی به مثابه اصلی قاطع و ضروری در همه زمان‌ها محسوب می‌شود و از معدود مفاهیمی است که مورد توجه و تاکید خاص قرار گرفته است و همگان، قوام و دوام جامعه را بدان وابسته می‌دانند. در آرمان شهر مهدوی نیز این موضوع، تأمین کننده منافع و مصالح اعضای آن و موجب استقرار امنیت و توسعه عدالت فردی و اجتماعی است. به طور کلی، امید مردم به تحقق پذیری جامعه بر خوردار از اتحاد ملی و انسجام اسلامی و باور آن‌ها به امکان پذیر بودن استقرار نظام حکومت مبتنی بر وحدت درونی، لازمه‌ای اساسی در دستیابی به مشخصه‌های اجتماع عدل موعود می‌باشد که قرآن کریم نیز بر آن تأکید می‌کند.

سعی نگارنده در این مقاله آن است که مؤلفه‌های قرآنی اتحاد ملی و انسجام اسلامی را در جامعه آرمانی مهدوی مورد اشاره و بررسی قرار دهد و ضرورت هر چه بهتر و بیشتر آمادگی برای نیل به جامعه آرمانی متحد و منسجم اسلامی را در روزگار موعود نمایان سازد.

کلید واژه‌ها: قرآن کریم، اتحاد ملی و انسجام اسلامی، جامعه آرمانی مهدوی، آرمان شهر مهدوی، مهدویت، وحدت و همدلی.

مقدمه

اتحاد ملی و انسجام اسلامی، رمز پیروزی و ماندگاری جامعه بشری در همه عرصه‌ها است و اختلاف و تفرقه، عامل انحطاط و شکست آنان است؛ زیرا در قرآن کریم، تمام بشریت، امت واحد، قلمداد شده^۱ و داستان و تاریخ امت‌های پیشین زمینه و عبرتی کارساز برای اهل خرد به شمار آمده است، تا از تفرقه پرهیزند.^۲

در جامعه مهدوی (مدینه فاضله عصر موعود) نیز اتحاد ملی و انسجام اسلامی از ابعاد عظمت حرکت مهدوی در بعد گسترده جهانی به شمار می‌آید و به وسیله آن، به سوی تحقق آرمان‌های الهی در این اجتماع گام برداشته می‌شود؛ زیرا یاوران مهدی، یکرنگ و یک دلند: «قلوبهم مجتمعۃ»^۳. مبنای حرکت آنان، خدا خواهی و خدا پرستی مطابق شریعت الهی و دستورات عظیم و انسان ساز قرآن کریم است؛ به گونه‌ای که بدون پشتوانه قرآنی و الهی، هرگز آرمان معنوی اتحاد ملی و انسجام اسلامی محقق نخواهد شد و تشمت و اختلاف، سراسر جوامع بشری را فرا خواهد گرفت؛ بنابراین اندیشه ساختن مدینه فاضله‌ای که در آن، شهروندان، متحد و منسجم، فضیلت محور و ارزش مدار زندگی کنند، نیازمند توجه به قوانین الهی است که توسط قرآن کریم و سخنان اهل بیت علیهم‌السلام برای تمام یاوران مهدی علیهم‌السلام و آرزومندان حضور در آرمان شهر مهدوی ترسیم و تعیین شده است.

مؤلفه‌های اتحاد ملی و انسجام اسلامی

بدون تردید، همه افراد بشر، دارای فطرت پاک الهی^۴ و برخوردار از زندگی اجتماعی هستند. به فرموده علامه طباطبایی رحمته‌الله نتیجه معنای «کان الناس أمة» دو عبارت اساسی است: ۱. انسان، موجودی اجتماعی و نیازمند حضور در اجتماع است.

۱. «كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً»: بقره (۲): ۲۱۳.

۲. «لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ»: یوسف (۱۲): ۱۱۱.

۳. فرمایش امام علی علیه‌السلام، *یوم الخلاص*، ص ۲۲۳.

۴. روم (۳۰): ۳۱.

۲. انسان، موجودی است که به اتحَاد و انسجام درونی رغبت داشته و حضور او در اجتماع این تمایل را رنگین تر می‌سازد.^۱

عوامل مختلفی، از یک سو، فطرت توحیدی مردمان را پوشانده و از سوی دیگر، آنان را از یکدیگر جدا و متفاوت ساخته است؛ قرآن کریم با تاکید بر همسانی سرشت انسان‌ها، تقوا را عامل برتری آنان بر یکدیگر^۲ و صالحان را وارثان حقیقی زمین در جامعه موعود می‌داند؛^۳ جامعه‌ای که از مسؤولیت‌های مهم و اساسی اش، دعوت مردم به اتحاد ملی و انسجام اسلامی به منظور پاسخ‌گویی به ندای فطری توحید^۴ و حل اختلافات غیر طبیعی آن‌ها^۵ از طریق اقامه عدل^۶ و اجرای حدود الهی^۷ و آزادسازی انسان‌ها^۸ از غُل و زنجیرهای خرافات، عادات و رسوم غلط، جهل و نادانی، قوانین نادرست، اسارت و استبداد در چنگال طاغوتیان و زندگی ناهنجار طبقاتی و در یک کلام «امت سازی متحد و منسجم اسلامی و الهی» است؛^۹ که در مسیر بعثت پیامبر اعظم و با همان اهداف الهی شکل می‌گیرد؛ اهدافی چون فراگیر شدن عدالت، امتی یگانه و جهانی^{۱۰}، معتدل و متعارف و نمونه و شاهد بر همگان^{۱۱} و

۱. المیزان، ج ۲، ص ۱۲۶.

۲. حجرات (۴۹): ۱۳.

۳. انبیاء (۲۱): ۱۰۵.

۴. بقره (۲): ۲۱؛ مائده (۵): ۷۲؛ اعراف (۷): ۵۹، ۶۵، ۷۳، ۸۵ و نحل (۱۶): ۳۶.

۵. «وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ»، نحل (۱۶): ۶۴؛ نیز بقره (۲): ۲۱۳.

۶. «لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ»: حدید (۵۷): ۲۵.

۷. نساء (۴): ۱۳ و ۱۴.

۸. «وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ»: اعراف (۷): ۱۵۷.

۹. ر.ک: ناصر مکارم شیرازی؛ تفسیر پیام قرآن، ج ۷، ص ۲۸-۲۶.

۱۰. انبیاء (۲۱): ۹۲؛ مؤمنون (۲۳): ۵۴ و سباء (۳۶): ۲۸.

۱۱. «وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ»: بقره (۲): ۱۴۳.

به دیگر سخن بهترین اُمت از آغاز خلقت تا کنون^۱ با مؤلفه‌های متحدانه و منسجم گرای قرآنی عدالت، مهر ورزی، تعاون و همدلی، انفاق و احسان، امر به معروف و نهی از منکر، مبارزه جدی با هر گونه فساد و سامان دهی امور با توجه به این که بر اساس وعده خداوند در قرآن کریم، جامعه بشری به سوی گسترش روز افزون اسلام و تحقق اراده الهی مبنی بر حاکمیت مطلق ارزش‌های خداوندی در حال حرکت است و در آینده، جامعه جهانی واحد و تکامل یافته‌ای به رهبری مهدی موعود^ع تشکیل خواهد شد که در آن، همه ارزش‌های امکانی و بالقوه انسانیت، به فعلیت می‌رسد و انسان، به کمال و سعادت واقعی خویش دست خواهد یافت، رسالت همه مذاهب و فرق اسلامی، برنامه ریزی و گام برداشتن در جهت تحقق جامعه‌ای متحد و منسجم بر طبق اهداف نبوی^ص و بر مبنای قرآن و سیره معصومان^ع می‌باشد که همان نیل به عصر ظهور (مدینه فاضله موعود) و آرمان شهر مهدوی است. این امر، نیازمند ایمان کامل^۲، شرح صدری خداداد^۳، اراده پولادین^۴، رحمتی فراگیر^۵، تلاشی طاقت فرسا^۶ صبر جمیل^۷ و استقامتی و الا و همه جانبه و در شأن فرمان الهی^۸ با اسوه پذیری از پیامبر اعظم^ص و نمونه و شاهد قرار دادن او است^{۱۰} زیرا پیروی از او و

۱. «كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ»: آل عمران (۳): ۱۱۰.

۲. «أَمِنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ»: بقره (۲): ۲۸۵.

۳. انشراح (۹۴): ۱.

۴. «فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعِزْمِ مِنَ الرَّسُولِ»: احقاف (۴۶): ۳۵.

۵. انبیاء (۲): ۱۰۷.

۶. مزمل (۷۳): ۷.

۷. معارج (۷۰): ۵.

۸. هود (۱۱): ۱۱۲.

۹. «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا»: احزاب (۳۳): ۲۳.

۱۰. «وَيَكُونُ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا»: بقره (۲): ۱۴۳.

الگو قرار دادنش، حیات بخش می‌باشد^۱ و مشتاقان به ظهور و فرج مهدی آل محمد علیهم‌السلام را آماده تر و پایدار تر می‌کند.

عدالت

رعایت عدالت در زندگی اجتماعی، از مبانی مهم اتحاد ملی و انسجام اسلامی در آرمان شهر مهدوی است. عدالت مورد نظر در جامعه موعود، ریشه در ولاءها و ولایت‌های موقتی و غیر اسلامی ندارد، بلکه بر گرفته از ولایت اصیل الهی و در مسیر آن است. اقامه عدل، فرمان خداوند است^۲ و از اهداف اصلی جامعه مهدوی در مسیر بعثت انبیای الهی و ولایت معنوی اولیای خداوند متعال است.^۳ بر همین اساس، پایه ارتباطات خیر خواهانه و بر خاسته از انگیزه معنوی و همچنین ایثار و حمایت از دیگران را عدالت و حقوق آنان در این اجتماع تشکیل می‌دهد. امام باقر علیه‌السلام در این باره چنین می‌فرماید:

«ان لله عزوجل جنه لا یدخلها الا ثلاثه؛ رجل حکم علی نفسه بالحق، و رجل زار اخاه المومن فی... و رجل اثر اخاه المومن فی...؛ خدای عزوجل بهشتی دارد که جز سه کس به آن وارد نشود: کسی که بر علیه خویش بر اساس حق و عدالت داوری کند؛ کسی که برادر مؤمنش را، به انگیزه الهی دیدار کند و کسی که برای رضای خدا، برادر ایمانی را بر خویش ترجیح دهد.»^۴

آری، بر پایی عدالت، مأموریت پیامبر اعظم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و فرزند برومندش حضرت مهدی علیه‌السلام است. فراخوانی به عدالت، معیار اصلی تقوا^۵ و جامعه ایمانی عصر موعود،

۱. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ». انفال (۸): ۲۴.

۲. نحل (۱۶): ۹۰.

۳. حدید (۵۷): ۲۵.

۴. اصول کافی، ج ۳، ص ۲۵۷.

۵. مائده (۵۶): ۸.

جامعه‌ای سرشار از عدل و دوری از ظلم است. اجرای عدالت در جامعه مهدوی، آن چنان فراگیر می‌شود که دشمنان را نیز شامل شده و مراعات آن، درباره آن‌ها نیز جدی تر و نمایان تر می‌گردد؛ همان گونه که قرآن کریم فرموده: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَا نُ قَوْمٍ عَلَيَّ إِلَّا تَعْدِلُوا أَعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ**؛ «ای کسانی که ایمان آورده‌اید، برای خدا قیام کرده، شاهدان عدالت باشید. و دشمنی با گروهی و ادارتان نکند که عدالت نورزید. عدالت ورزید که به تقوا نزدیک تر است و تقوا پیشه کنید که او به هر کاری که می‌کنید، آگاه است.»^۲

در این آیه، به یک اصل اساسی و یک قانون کلی درباره اجرای عدالت در همه موارد بدون استثنا اشاره می‌کند و به تمام افراد با ایمان فرمان می‌دهد: «عدالت را بر پا کنید». باید در هر حال و هر کار و هر عصر، قیام به عدالت کنید؛ این عمل، خلق و خوی شما شود و برای حضوری خالصانه و پایدار در جامعه آرمانی مهدوی، آماده گردید و انحراف از عدالت بر خلاف طبع و روح شما شود. عدالت که به معنای قرار دادن هر چیز و هر شخص در جایگاه شایسته خویش است،^۴ دایره‌ای بسیار گسترده دارد که هم حکم و قضاوت،^۵ هم سخن و گفتار^۶ و هم مسائل اقتصادی^۷ و اجتماعی^۸ را در بر می‌گیرد. در جامعه آرمانی مهدوی، عدالت در قوانین مالی و

۱. «لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ»: بقره (۲): ۲۷۹.

۲. مانند (۵): ۸.

۳. ناصر مکارم شیرازی و جمعی از نویسندگان، *تفسیر نمونه*، ج ۴، ص ۱۶۱.

۴. *نهج البلاغه*، ح ۴۳۷.

۵. «و إِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ»: نساء (۴): ۵۸.

۶. «وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا»: انعام (۶): ۱۵۲.

۷. «وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كُلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ»: اسراء (۱۷): ۳۵.

۸. «كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ»: انعام (۶): ۱۴۱.

اجرای آن‌ها و سیستم توزیع اقتصادی و مساوات در تقسیم و در همه زمین‌ها به دقت ظهور می‌یابد؛ به طوری که امکانات زندگی و رفاه نسبی بدون تبعیض، برای همگان، قابل دست‌یابی بوده^۱، ثروت، در دست گروهی خاص، انباشته نمی‌شود تا آموزه قرآنی «کی لا یکون دوله بین الاغنیاء منکم»^۲ «تا میان توانگران شما دست به دست نگردهد» تحقق یابد. باید دانست در جامعه‌سازی آرمانی مهدوی، اقامه عدالت توسط همه انسان‌ها، تنها یک شعار زیبا و تعارف دلکش نیست؛ بلکه زمینه بهانه‌های واهی برای دست برداشتن از اجرای آن نیز بسته می‌شود. اجرای عدالت در آن جامعه، یک برنامه عملی گسترده است که با راهبردهای اساسی «بینات»، «کتاب»، «میزان» و «حدید» به صورت جدی پی‌گیری شده^۳ و آثار عمیق و بی‌بدیلی در استواری، صلابت و گسترش اتحاد ملی و انسجام اسلامی در آن جامعه دارد؛ به طوری که مبنای سخن نغز علامه طباطبایی رحمته‌الله درباره عدالت، در آرمان شهر مهدوی به طور کامل عملی شده و به واقعیت می‌پیوندد:

اگر در جامعه، حق پیروی شود و قسط به پا داشته شود، آن مجتمع، سر پای خود خواهد ایستاد و از پا در نخواهد آمد و در نتیجه، هم غنی و توانگر باقی می‌ماند و از پای در نمی‌آید و هم حال فقیر اصلاح می‌شود.^۴

مهرورزی

توجه به مؤلفه مهرورزی، با از بین بردن زمینه‌های کینه و ایجاد فضای اخوت و برادری، از اقدامات و برنامه‌های اساسی گسترش اتحاد ملی و انسجام اسلامی در آرمان شهر مهدوی است؛ زیرا صمیمیت و صفا با التفات به این مؤلفه عظیم، بین

۱. محسن قرائتی، *نبوت*، قم، نشر و العصر، ص ۱۱۹-۱۲۰.

۲. حشر (۵۹): ۷.

۳. حدید (۵۷): ۲۵.

۴. سید محمد حسین طباطبایی، *المیزان*، ج ۵، ص ۱۰۹.

مردم و اعضای جامعه مهدوی به طور کامل امکان پذیر می‌شود؛ یعنی با مولفه مهرورزی پایه‌های صفا و صمیمیت بین اعضای جامعه مهدوی شکل گرفته و تقویت می‌گردد و روابط آنها محبت آمیز و به دور از عزت و تکبر می‌شود و در مسیر مطلوب خود قرار می‌گیرد که مبانی آن، بر گرفته از قرآن کریم است؛ به دلایل ذیل:

۱. جامعه مهدوی، جامعه‌ای کاملاً ایمانی است و مطابق نظر قرآن، همه مؤمنان با هم برادرند^۱ و خداوند، آنان را عضو امت یگانه و بزرگ اسلامی و بندگان حقیقی خود خوانده است.^۲

۲. مهرورزی، تألیف قلوب را در پی داشته و راه‌های تفرقه را می‌زداید و زدودن تفرقه، از برنامه‌های اصیل و مهم جامعه سازی مهدوی (مدینه فاضله عصر موعود) است.^۳

۳. با رواج دائمی تقوا در همه زمینه‌ها، اتحاد و انسجام نیز قطعی شده و با رویکردی حقیقی گسترش می‌یابد، لذا اختلافات از میان مردم رخت بر می‌بندد و این، همان خواسته قرآن است.^۴

۴. با اتحاد ملی و انسجام اسلامی، دین خداوند به طور کامل در جامعه موعود حاکم می‌شود و صراط مستقیم الهی، تنها مسیر هدایت و اندیشه نیروها و اعضای این جامعه است.^۵

۵. مهرورزی، هر گونه تنازع و درگیری بین اعضای جامعه مهدوی را از بین برده

۱. حجرات (۴۹): ۱۰.

۲. مؤمنون (۲۳): ۵۲.

۳. ﴿وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ﴾: آل عمران (۳): ۱۰۳.

۴. ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ﴾: انفال (۸): ۱.

۵. ﴿أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ﴾: شوری (۴۲): ۱۳.

و زمینه‌های تمسک به حبل ا...^۱ اطاعت از خدا و رسول^۲ و اولی الامر^۳ را که محورهای اصیل وحدت اسلامی است فراهم می‌کند و هر گونه تحاکم به طاغوت و پذیرفتن حکم جاهلیت^۴ و نپذیرفتن مرجعیت نهایی امام عصر^{علیه السلام} را محو می‌کند؛ زیرا گرایش به این جنبه‌ها، نشانه بی‌ایمانی،^۵ نفاق^۶ و تشمت مذهبی است که در آرمان شهر مهدوی جایگاهی ندارند. بنابراین، در سنت مبارک مهدوی مانند سنت نبوی، از یک سو مهرورزی و دوستی با یکدیگر^۷ در پرتو جلال و عظمت الهی، صفت مؤمنان مقرب و یاوران حقیقی موعود نزد خداوند معرفی شده^۸ و از سوی دیگر، افراد، از دست یا زیدن به قتل کسی،^۹ گرفتار آمدن به عجب و غلو در آیین و شعائر دینی، خویش^{۱۰} و تکفیر هر مسلمان به انگیزه‌های دنیایی و جاه طلبی‌های فردی یا گروهی نهی شده و در امانند^{۱۱} (مقصود از تکفیر هر مسلمانی این است که اعمال ضروری را با انگیزه‌های مذکور از ارزش و اعتبار حقیقی انداخته او را کافر جلوه دهند). اینان همان کسانی هستند که در آخرت، از نور الهی بر خوردار خواهند شد.^{۱۲}

۱. آل عمران (۳): ۲۰ و ۱۰۳.

۲. «وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا»: انفال (۸): ۴۶.

۳. نساء (۴): ۵۹.

۴. نساء (۴): ۶۰.

۵. همان، آیه ۶۵.

۶. «وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَىٰ مَا أَنزَلَ اللَّهُ وَإِلَىٰ الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنكَ صُدُودًا»: نساء (۴): ۶۱.

۷. «وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ»: فتح (۴۸): ۲۹.

۸. ر.ک: محمدبن یعقوب کلینی، کافی، ج ۲، ص ۱۷۲.

۹. ر.ک: علی بن ابراهیم قمی، تفسیر قمی، ج ۱، ص ۱۴۹.

۱۰. «لَا تَعْلُوا فِي دِينِكُمْ»: نساء (۴): ۱۷۱، نیز مائده (۵): ۷۷.

۱۱. نساء (۴): ۹۴ و نیز توبه، ۱۱.

۱۲. ر.ک: سید مرتضی، تنزیه الانبیاء، ص ۱۲۷؛ همچنین ر.ک: شیخ مفید، اخصاص، ص ۳۶۵ و ر.ک:

تعاون و همدلی

بسط و گسترش اصل تعاون و همدلی اعضای جامعه اسلامی، یکی از مؤلفه‌های اساسی تبلور اتحاد ملی و انسجام اسلامی در آرمان شهر مهدوی است. مبنای مؤلفه مذکور را دیدگاه اسلام در این خصوص تشکیل می‌دهد: «اعضای جامعه اسلامی عضو یک پیکرند^۱ که در شادی و غم یکدیگر شریک می‌باشند؛ آنان باید دست به دست هم بدهند تا با همکاری و تعاون مشکلات را حل کنند و همکاری‌ها بر محور «بر»^۲ باشد نه بر محور «اثم»^۳».

زمینه‌های شکل‌گیری و توجه به مؤلفه تعاون و همدلی در جامعه آرمانی مهدوی از دیدگاه قرآن کریم عبارت است از:

۱. خداوند، همگان را به تعاون و مشارکت در کارهای خیر و تقوا و عدم همکاری در گناه و تجاوز فراخوانده است.^۴
۲. عصر ظهور، (مدینه فاضله) عصر تبلور همدلی‌ها و همکاری‌های مستمر در امور خیر است. خداوند متعال، علاوه بر فراخوانی به تعاون و همدلی، راه‌های آن را نیز پیش رو نهاده، تا آمادگی هر چه بهتر برای حضور در عصر مدینه فاضله موعود برای همگان فراهم باشد و بهانه جویی‌ها برای گریز از این مسئولیت بزرگ اجتماعی منتفی شود. سلام کردن به هر مؤمن، هنگام ملاقات^۵ و سلام دیگران را به

→

میرزا حسین نوری، *مستدرک الوسائل*، ج ۱۲، ص ۲۲۵.

۱. محمد بن یعقوب کلینی، *اصول کافی*، ج ۲، ص ۱۶۵.

۲. برّ به معنی نیکوکاری و تقوا است.

۳. اثم به معنای گناه و تجاوز است.

۴. معنای محوریت مذکور، این است که در تعاون و همکاری‌ها باید تنها مصلحت جامعه اسلامی و آرمانی مهدوی و رضایت خداوند را در نظر گرفت.

۵. «وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ»: مانده (۵): ۲.

۶. «وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ»: انعام (۶): ۵۴.

نیکی جواب دادن - حتی در حال نماز-^۱ حضور فعال در اجتماعات مذهبی هم چون نماز جماعت و جمعه، پرداخت زکات،^۲ متعهد بودن برابر خویشاوندان و همسایگان از هر ملت و مذهب،^۳ خیرخواهی و ابراز خالصانه‌ترین آرزوهای نیک قلبی و درخواست آموزش از خداوند متعال برای برادران مؤمن^۴ از جمله این راه‌ها است.

انفاق و احسان

از مهم‌ترین برنامه ریزی‌های قرآنی و اقدامات اساسی جامعه اسلامی برای نیل به سعادت و ایجاد آمادگی و نشاط در نهاد معنوی افراد در راستای تبلور اتحاد ملی و انسجام اسلامی و حضور در جامعه جهانی و سراسر نور موعود، چنین است:

بهبودی وضعیت عمومی افراد جامعه، محرومیت زدایی، مبارزه با فقر، رسیدگی به ضعفا و ایتام و زیردستان از طریق برنامه‌ریزی‌های کلان، تدوین و اجرای قوانین توزیع عادلانه ثروت،^۵ توجه به نیازمندی‌های افراد جامعه و بر آوردن آن‌ها به وسیله آن چه خداوند روزی کرده،^۶ اعطای وام^۷ و مهلت دادن برای ادای آن،^۸ نیکو کاری^۹ و پرداختن صدقه به محرومان نه از سر ترحم و همراه منت و اذیت و فخر

۱. قال رسول الله ﷺ: كان قائماً يصلی فمر به عمار بن یاسر فسلم علیه فرد علیه النبی هكذا (ر.ک:، محمد بن یعقوب کلینی، اصول کافی، ج ۳، ص ۳۶۶).
۲. «وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ»: بقره (۲): ۴۳.
۳. «وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ»: نساء (۴): ۳۶.
۴. «رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا: حشر (۵۹): ۱۰. رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ»: ابراهیم (۱۴): ۴۱.
۵. حشر (۵۹): ۷.
۶. بقره (۲): ۲۶۷ و منافقون (۵۳): ۱۰.
۷. «مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ»: حدید (۵۷): ۱۱.
۸. «وَأَنْ كَانِ ذُو عَسْرَةٍ فَنظِرْهُ إِلَىٰ مِيسْرَةٍ»: بقره (۲): ۲۸.
۹. «وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ»: بقره (۲): ۱۹۵.

فروشی،^۱ بلکه از سر شریک دانستن فقرا در ثروت خویش^۲ که به عنوان راه کارهای قرآنی وحدت و انسجام معنوی انفاق و احسان مطرح می‌باشند.^۳

امر به معروف و نهی از منکر

پی افکندن نظارت همگانی^۴، توصیه متقابل مسلمانان به حق و کنار نهادن رخوت، سستی و بی تفاوتی به امور اجتماعی با مؤلفه امر به معروف و نهی از منکر، از مهم‌ترین راه کارهای قرآنی توسعه اتحاد ملی و انسجام اسلامی برای نیل به عصر ظهور و آمادگی برای حضور در جامعه آرمانی مهدوی به شمار می‌رود.^۵ قرآن کریم، جامعه اسلامی را به دلیل اجرای امر به معروف و نهی از منکر در آن، بهترین جوامع، و جامعه مهدوی را نمونه‌ای عالی برای تبلور این ویژگی در سطح آن می‌داند؛ زیرا به وسیله ترویج و اشاعه صحیح این دو فریضه بزرگ الهی در آرمان شهر مهدوی، راه‌ها امن می‌گردد و کسب و کار مردم به طور کامل حلال می‌شود، حقوق افراد تأمین می‌گردد، در سایه آنها، زمین‌ها آباد و از دشمنان انتقام گرفته می‌شود و در پرتو آن، همه امور، به صلاح می‌گراید و اتحاد و همبستگی معنوی و ملی، وسعت می‌یابد.^۷

به طور کلی، از اقدامات جامعه ساز حضرت مهدی علیه السلام در عصر ظهور، برای تبلور اتحاد ملی و انسجام اسلامی، پرس و جو برای اطلاع یافتن از وضع مردم و پیش‌گیری از گمراهی

۱. «يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَبْطُلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى» بقره (۲): ۲۶۲ و ۲۶۴.

۲. «وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ» معارج (۷): ۲۴ و ۲۵.

۳. ر.ک: *مجله اندیشه تقریب*، ش دهم، ص ۳۳-۳۰.

۴. اعراف (۷): ۱۹۹.

۵. انفال (۸): ۲۵.

۶. آل عمران (۳): ۱۱؛ برای مطالعه تفصیلی موضوع ر.ک:، سید محمد حسین طباطبایی، *المیزان*، ج ۳، ص ۴۱۵.

۷. ر.ک: *وسایل الشیعه*، ج ۱۱، کتاب امر به معروف، باب ۱، حدیث امام باقر علیه السلام درباره امر به معروف و نهی از منکر؛ همچنین ر.ک: ناصر مکارم شیرازی، *تفسیر نمونه*، ج ۳، ص ۴۷.

آنان،^۱ تلاش دلسوزانه برای دور ساختن مردم از گناه،^۲ تشویق مداوم مردم به محاسن اخلاقی،^۳ معرفی نیک و بد و مصادیق آن^۴ در سایه سار امر به معروف و نهی از منکر می باشد. نکته مهم و شایان ذکر این است که انجام این اصل اجتماعی در جامعه مهدوی، به دور از خود محوری و یک سویه نگری می باشد^۵ و حفظ احترام و ادب، پرهیز از سخنان تنفر بر انگیز، بردباری، حیا، صداقت، تواضع، تعادل، نرمی سخن و کوتاهی صدا، احترام به بزرگترها و ترحم به کوچک ترها از مبانی عملی آن به شمار می رود.^۶

مبارزه جدی با هر گونه فساد

خداوند، به هیچ وجه فساد را بر نمی تابد و جامعه اسلامی را بدون فساد می خواهد؛ به همین دلیل، در آیات بسیاری از کتاب آسمانی خود، آدمیان را از ارتکاب هر گونه فساد نهی می کند. در جامعه آرمانی مهدوی نیز مبارزه جدی با هر گونه فساد، از شاخصه های گسترده و جهانی عدل به شمار می آید. با حاکمیت مهدوی، اختلافات و بی عدالتی ها که منشاء اصلی فسادند، از بین می رود. مرحوم طبرسی نیز درباره مسأله و مؤلفه قرآنی مذکور در ذیل آیه^۸ چنین می گوید:

منظور از فساد در زمین، اضرار و زیان رساندن به مردم است و در جامعه مهدوی، از فساد و زیان رسانی هیچ خبری نیست.^۹

۱. ر.ک: شیخ صدوق، معانی الاخبار، ص ۷۹.

۲. محمد باقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۹، ص ۳۳۱.

۳. محمد بن یعقوب کلینی، اصول کافی، ج ۲، ص ۱۴۴.

۴. بقره (۲): ۱۲۹ و آل عمران (۳): ۱۶۴.

۵. ر.ک: مجله اندیشه تقریب، ش ۱۰، ص ۳۶-۳۴.

۶. طبرسی، مجمع البیان فی علوم القرآن، ج ۴، ص ۵۴ و همو، مکارم الاخلاق، ج ۱، ص ۲۲.

۷. همان، ج ۱، ص ۲۴-۲۲.

۸. سوره اعراف (۷): ۵۶.

۹. مجمع البیان فی علوم القرآن، ج ۴، ص ۵۶.

شیخ طوسی نیز در تبیان می گوید:

فساد، عبارت است از هر چیز که از اعتدال و استقامت خارج شده باشد.^۱ در جامعه مهدوی، همه امور و برنامه ریزی‌ها بر اساس تعادل و مطابق آرمان‌های قرآن کریم است؛ همان طور که رسول خدا ﷺ در حدیثی فرموده: «ابشرکم بالمهدی یبعث فی امتی علی اختلاف من الناس و زلازل فیما لا الارض قسطا و عدلا کما ملت جورا و ظلما یرضی عنه ساکن السماء و ساکن الارض... شما را به مهدی مژده می‌دهم که او در امت من، به هنگام اختلاف و سختی‌ها بر انگیخته می‌شود، پس زمین را پر از قسط و عدل می‌سازد؛ همان طوری که از جور و ستم پر شده باشد. ساکنان آسمان و زمین، از او راضی می‌شوند...»^۲ به این ترتیب، قرآن کریم، برای گسترش و ظهور هر چه بیشتر اتحاد ملی و انسجام اسلامی، (پیوند قلبها و گسترش هر چه بیشتر اخوت و برادری) برای نیل به جامعه پویا و آرمان مهدوی، خودداری و جلوگیری از قتل و آدم‌کشی،^۳ فتنه،^۴ دزدی،^۵ رباخواری،^۶ قطع رحم،^۷ نابود ساختن زراعت و نسل^۸ و از میان برداشتن انواع تباهی و نادرستی در محیط اجتماعی^۹ را از امت اسلامی در خواست کرده است. در سیره متعالی امام عصر علیه السلام نیز با الگوگیری کامل از پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله در امور گوناگون فردی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی، نکاتی وجود دارد که در راستای تحقق اصل مهم جامعه سازی قرآنی، با توسعه اتحاد ملی و انسجام اسلامی، معنای حقیقی خود را باز می‌یابد: تعهد اموال بیت المال

۱. تفسیر تبیان، ج ۱، ص ۷۵.

۲. معجم الاحادیث الامام المهدی علیه السلام: ج ۱ ص ۹۲.

۳. نساء (۴): ۹۳.

۴. بقره (۲): ۲۱۷.

۵. یوسف (۱۲): ۷۳.

۶. بقره (۲): ۲۷۹.

۷. محمد (۴۷): ۲۲.

۸. بقره (۲): ۲۰۵.

۹. هود (۱۱): ۸۸.

و دغدغه آن در مورد مقرر خود،^۱ طرد فاسدان و کافران و نهی از هم نشینی با آن‌ها،^۲ تحریم و منع همراهی و همکاری با ظالم،^۳ عدم دریافت هدیه از کفار،^۴ ممنوع ساختن ترور و کشتار جمعی،^۵ قاطعیت در برابر ویژه خواهی و خواسته‌های ناصحیح نزدیکان و یاران نزدیک، همانند در خواست آنان درباره باز بودن درب خانه‌ها ایشان به مساجد.^۶

سامان دهی امور و به سامان بودن آن

مدینه فاضله اسلامی، در حقیقت، آرمان شهر رفاه و آسایش همیشگی و همگانی است؛ زیرا امور مختلف مردم، هرگز به حال خود رها نمی‌شود و با چاره اندیشی، طرح و برنامه اجرایی صحیح و سامان دهی و فراهم بودن امکانات، در جهت به سامان کردن مسائل اقدام می‌شود. برنامه ریزی‌های امام عصر علیه السلام در تحقق این مؤلفه، بر اساس شکل‌گیری و گسترش اتحاد ملی و انسجام اسلامی در جامعه آرمانی موعود مبتنی بر این موارد ذیل می‌باشد: تاکید و رواج مشورت در امور، پیش از تصمیم‌گیری^۷ برای حل امور و سامان دهی آن‌ها،^۸ عاقبت‌نگری به هنگام تصمیم‌گیری،^۹ ترویج فرهنگ مدارا با هم‌دیگر^{۱۰} قدرت‌نمایی و ظاهر آراییی در برابر دشمن^{۱۱} و عدم انفعال در برابر تهدیدات و خشونت دشمنان.^{۱۲}

۱. ر.ک: علی بن ابراهیم قمی، *تفسیر قمی*، ج ۱، ص ۵۱.
۲. شیخ حر عاملی، *وسائل الشیعه*، ج ۱۶، ص ۲۶۵.
۳. ر.ک: دیلمی، *ارشاد القلوب*، ج ۱، ص ۷۶.
۴. ر.ک: میرزا حسین نوری، *مستدرک الوسائل*، ج ۱۱، ص ۱۲۸.
۵. همان، ج ۱۵، ص ۱۳۶.
۶. ر.ک: اربلی، *کشف الغمه*، ج ۱، ص ۳۲۰-۳۱۹.
۷. *وسائل الشیعه*، ج ۱۲، ص ۴۴.
۸. *تفسیر فرات کوفی*، ص ۶۱۴.
۹. برقی، *محاسن*، ج ۱، ص ۱۶.
۱۰. کلینی، *اصول کافی*، ج ۲، ص ۱۱۷.
۱۱. همان، ج ۶، ص ۴۸۱.
۱۲. ر.ک: ابن ابی الحدید، *شرح نهج البلاغه*، ج ۱۵، ص ۶۲-۶۱.

نتیجه

جملات ذیل را می‌توان نتایج این مقاله بیان کرد:

۱. جامعه آرمانی مهدوی، در سایه‌سار اتحاد ملی و انسجام اسلامی با مؤلفه‌های قرآنی عدالت، مهرورزی، تعاون و همدلی، انفاق و احسان، امر به معروف و نهی از منکر، مبارزه جدی با فساد و سامان دهی و به سامان بودن امور، حتماً و بر اساس وعده خداوند در قرآن کریم^۱ محقق خواهد شد.

۲. مطابق فرمایش عمیق علامه طباطبایی^{رحمه‌الله}، کاوش عمیق در احوال کائنات، نشان دهنده این است که انسان، در جایگاه جزئی از کائنات در آینده به غایت و کمال خود خواهد رسید و همه انسان‌ها، متحد و منسجم در سایه استقرار اسلام و با مدیریت الهی و تکامل مجتمع انسانی در سطح جهانی به زندگی کاملاً آید و مطلوب دست خواهند یافت که همان حکومت جهانی موعود و سراسر معنوی مهدی آل محمد^{صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم} می‌باشد و به مدینه فاضله اسلامی معروف است.^۲

۳. جوامع، تمدن‌ها و فرهنگ‌ها، به سوی یگانه شدن، متحدالشکل شدن و در نهایت امر، ادغام شدن در یکدیگر سیر می‌کنند و آینده جوامع انسانی، اجتماع جهانی واحد تکامل یافته‌ای است که در آن، مؤلفه‌های قرآنی اتحاد ملی و انسجام اسلامی شکل می‌گیرد؛ تمام ارزش‌های امکانی انسانیت به فعلیت می‌رسد و انسان، به سعادت و کمال واقعی و بالاخره به انسانیت اصیل خود خواهد رسید.^۳

۴. نکته قابل توجه دیگر این که برای محقق ساختن وعده الهی مبنی بر حاکمیت ارزش‌های اسلامی به وسیله گسترش اتحاد ملی و انسجام اسلامی در میان ملل مسلمان و تشکیل امت متحد و یگانه اسلامی، باید همه مذاهب اسلامی در پر تو

۱. نور (۲۴): ۵۵.

۲. سید محمد حسین طباطبایی، *المیزان*، ج ۴، ص ۱۰۰.

۳. ر.ک: مرتضی مطهری، *مجموعه آثار*، ج ۲، ص ۳۵۸-۳۵۹.

قرآن و بر اساس سنت و سیره نبوی و اهل بیت مطهرش علیهم السلام، برنامه ریزی کرده و به سوی جلو گام بردارند، تا زمینه جامعه نمونه و متحد و منسجم جهانی به رهبری مهدی موعود علیه السلام فراهم آید.